

A KÜLFÖLDI BEFEKTETÉSEK ALAPVETŐ KÖZGAZDASÁGI ELMÉLETEI*

*Bihari Erika*¹

A nemzetközi beruházási jog mind a tágabb értelemben vett nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga, mind a nemzetközi közjog körébe tartozó speciális jogterület, amelyet célszerű holisztikus megközelítésben vizsgálni. Ennek körében érdemes a nemzetközi beruházási jog egyik „főszereplőjét” a külföldi befektetést közgazdasági dimenzióban elhelyezni és az alapvető – és egymással ellentétes – közgazdasági elméletekkel összefüggésben elemezni, hiszen ezen elméletek – és a közöttük fennálló konfliktus – hatással voltak és vannak jelenleg is a külföldi befektetések jogi megítélésére.

1. Előszó – a nemzetközi beruházási jog jelentősége

A nemzetközi gazdasági kapcsolatok keretében zajló vagyoni forgalom számos nemzetközi tulajdonjogi jogviszonyt hoz létre, kiemelkedő jelenség napjainkban a külföldi befektetések fellendülése és folyamatos gyarapodása. Ez a növekedés nem csak a külföldi befektetések számában, hanem a belső (nemzeti) és nemzetközi beruházásvédelmi (tulajdonvédelmi), valamint a külföldi befektetéseket ösztönző jogi szabályozórendszerekben is megmutatkozik.² Jelenleg több, mint 2600, a külföldi befektetések ösztönzésével és védelmével kapcsolatos nemzetközi egyezmény van hatályban világszerte.³

A nemzetközi beruházási jog vitathatatlanul a nemzetközi jog egyik legfontosabb területe. Lefedi a külföldi befektetési rendszert, a külföldi befektetések fogadó és származási országainak együttműködését, valamint a befektetések minden eszközzel való védelmét és ösztönzését.⁴ A nemzetközi beruházásvédelmi szerződéses rendszer kiépülése, illetve ezzel együtt a kétoldalú beruházási egyezmények (*bilateral investment treaty - BIT*) népszerűvé válása és elterjedése az elmúlt néhány évtized talán egyik legnagyobb sikertörténeteként említhető a nemzetközi jogban. Történeti aspektusból vizsgálódva azt mondhatjuk, hogy a nemzetközi beruházási jog

---

* DOI 10.21867/KjK/2024.4.2.

¹ Dr. Bihari Erika, egyetemi tanársegéd, DE ÁJK

² Mádl Ferenc – Vékás Lajos (2014): *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*. Eötvös Kiadó, Budapest, 157.

³ <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements> (2024.11.28.)

⁴ Tipikusan fiskális (pl.: adókedvezmények, újrabefektetési kedvezmény, vámentesség), pénzügyi (pl.: kedvezményes hitel, nem visszafizetendő támogatás) és egyéb ösztönzők (pl.: piaci árnál olcsóbb ingatlan juttatása, ipari parkok)

kialakulása a 17. században egyszerű kereskedelmi együttműködésekkel kezdődött. Utolsó szakasza az 1990-es évek elejére tehető, amely a szocialista világrendszer összeomlásával, a globalizáció felerősödésével, a külföldi működőtőke-áramlás fellendülésével és egyes fejlődő államok (pl. Kína, India) gazdasági nyitásával vette kezdetét, ez az úgynevezett modern beruházási jog korszaka.⁵ Ezek az események a gazdaság szerkezetének és a politika átalakulásának történelmileg példátlan, hosszadalmas folyamatát indította el a volt szocialista országokban. A kezdetekben egy átmeneti időszak során olyan változások, folyamatok zajlottak le az érintett országok politikájában és gazdaságában, mint a demokratizálódás, az intézményépítés és piacosítása, liberalizáció, szerkezetátalakítás a gazdasági szektorban. Az átalakulási folyamatban a közvetlen külföldi befektetések bizonyultak a leghatékonyabb „eszköznek”.

A nemzetközi beruházási jog akkor vált jelentőssé, amikor az államok a hagyományos kereskedelmi szerződések mellett egzaktabb és célzottabb beruházási szerződéseket kezdtek kötni.⁶ A nemzetközi szerződések célja a külföldi befektetők idegen földön lévő tulajdonának védelme volt. Lényegében a befektető hazája gondoskodott arról, hogy „honos” befektetőjének tulajdonát a lehető legnagyobb gondossággal kezeljék idegen területen, ahol a szabályozás eltérhet a befektető hazájától. A fejlődés eredményeképp, a BIT-ek 1990-es években történő robbanásszerű növekedésével⁷ és a beruházással kapcsolatos viták számának emelkedésével a nemzetközi beruházási jog rendszere két fő „építőelemével” teljessé vált, ami jelenti egyrésről a nemzetközi beruházásvédelmi egyezmények – legyen az bilaterális vagy multilaterális –, mint materiális szabályok rendszerét, másrésről a speciális vitarendezési mechanizmusokat. A BIT-ek gyors növekedésének és népszerűségének egyik legfőbb oka, hogy számos olyan nemzetközi jogi megoldást kínálnak a tőkésüket exportáló, befektető vállalatok számára, amelyek minimalizálják, vagy legalábbis nagymértékben csökkentik az idegen állam ismeretlen jogi környezetéből és kevésbé kiszámítható közhatalmi intézkedéseiből fakadó üzleti kockázatokat.⁸

---

5 Vandevelde, Kenneth J. (2005): A Brief History of International Investment Agreements. *U.C. Davis Journal of International Law & Policy*, Vol. 12. No.1., 157-194.

⁶ A világ első kétoldalú beruházási egyezményét 1959. november 25-én írták alá, Pakisztán és Németország között jött létre.

⁷ United Nations (2023): *World Investment Reform 2023*. New York and Geneva.

⁸ Az nemzetközi egyezmények tartalmazzák többek között a külföldi befektetésekkel kapcsolatos bánásmód szabályait, a kisajátítás tilalmát, valamint a befektető és a fogadó állam közötti vitarendezés szabályait. Az egyezmények szerkezete és nyelvezete általában egyszerű. Szövegeikben találunk eltéréseket, azonban bánásmódbeli standardokat felismerhetünk, amelyek tartalmukat tekintve a legtöbb egyezményben szinte azonosak.

A nemzetközi beruházási jog azoknak a nemzetközi közjogi és nemzetközi gazdasági jogi⁹ normáknak az összességét jelenti tehát, amelyek azt szabályozzák, hogy a fogadó állam miként köteles bánni a területén lévő külföldi befektetésekkel.¹⁰ Egy rendkívül vegyes joganyagot láthatunk, amiben szerepel a nemzetközi szokásjog, a nemzetközi gazdasági és beruházási egyezmények rendszere, a növekvő és fejlődő bírói gyakorlat, illetve a vitarendezés területén magánjogi jellegű elemek is jellemzőek. Mindez egy olyan jogi és intézményi keretrendszert jelent, amely fokozatosan, több korszakon keresztül alakult ki és fejlődik, egy sokszereplős folyamat során. Azt mondhatjuk, hogy nem egy úgynevezett központosított akarat hozta létre, hanem államok, nemzetközi szervezetek, választottbíróóságok formálták és formálják napjainkban is.

2. Külföldi befektetések a nemzetközi beruházási jogban

A nemzetközi beruházási jogban nincs közös definíció arra vonatkozóan, hogy mi minősül külföldi befektetésnek, így az egyes nemzetközi beruházási egyezmények megkötésekor a felek egyedileg meghatározzák, hogy annak értelmében mit tekintenek befektetésnek.

A közös jogi fogalom hiánya abból adódik, hogy a befektetés kifejezés jelentése az azt tartalmazó különböző befektetési eszközök tárgyától és céljától függően változik. Kezdetben a befektetés kifejezés a nemzetközi jogban a befektető külföldi és fizikai vagyonának védelmére vonatkozó törvényi kötelezettséget jelentette és ez magában foglalta az állam felelősségét is, abban az esetben, ha ennek nem tett eleget. A nemzetközi szokásjog és a korábbi nemzetközi szerződések nem a befektetés fogalmát használták, hanem a „külföldi vagyon” fogalmát, amely hasonlóan jelentette az importált tőkét és a tartós tartózkodási engedéllyel rendelkező külföldi befektetők vagyonát.¹¹ A külföldi működőtőke-áramlásának hagyományosan két típusa van: közvetlen vagy portfólióbefektetés. A portfólióbefektetések *„olyan értékpapírfarmát öltő tőkeügyletek, ahol a befektető valamilyen értékpapírt vásárol méghozzá azzal a céllal, hogy tőkeeszközeinek likviditását megőrizze, és az értékpapírból származó pénzügyi nyereségre tegyen szert.”*¹² A közvetlen külföldi befektetés (*foreign direct investment - FDI*) azt jelenti, *„hogy egy vállalat a tőkét egy másik ország vállalataiba fekteti be azzal a céllal, hogy az így megszerzett*

⁹ A nemzetközi kereskedelmi jog szabályai is tartalmazzák a külföldi befektetésekre vonatkozó szabályokat.

¹⁰ Kende Tamás – Nagy Boldizsár – Sonnevend Pál – Valki László (2019): *Nemzetközi jog*. Wolters Kluwer Kft., Budapest, 1620.

¹¹ United Nations (1999): *Scope and Definition*. New York and Geneva.

¹² Molnár István János (2016): *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok Joga I.*, Patrocinium, Budapest, 102.

tulajdonjogot az illető vállalat feletti ellenőrzésre használja fel."¹³ A két befektetés közötti tényleges különbség kettős: a kockázatviselés és a bíróság előtti jogvédelem. A portfólióbefektetéseknél általában maga a befektető vállalja befektetésének kockázatát és ha veszteségekkel szembesülne, akkor nem fordulhatna bírósághoz a nemzeti tőzsdét vagy a piacot működtető állami szervezettel szemben. Hasonlóképpen, ha veszteséget szenvedne külföldi részvények, kötvények vagy egyéb eszközök vásárlása miatt, nem lenne olyan jogalapja, amely szerint jogorvoslatot kérhet.¹⁴ Másodszor, mivel a portfólióbefektetéseket szokásos kereskedelmi kockázatnak tekintették, a befektetőknek nem volt okuk arra, hogy a nemzetközi szokásjog védje őket.¹⁵

Az idő múlásával a nemzetközi beruházási szerződések a befektetésekre nemcsak a tárgyi eszközöket, hanem az immateriális javakat is értették. Ilyenek a szerződéses jogok; ingatlan birtoklásával kapcsolatos jogok (lízing, jelzálog, zálogjog); kölcsönök; társasági részvények; szellemi tulajdonjogok; adminisztratív jogok. A legtöbbet vitatott immateriális befektetési eszközök egyrészt a társasági részesedések. A Nemzetközi Bíróság a *Barcelona Traction* ügyben együttesen használva a tényleges székhely és a bejegyzés elvét kimondta, hogy ha a társaságot a székhely szerinti állam jogának megfelelően hozták létre, akkor az, nem ad lehetőséget a nemzetközi jogi védelemre, mivel a jogalany nem azonosítható külföldiként. Nem alapozza meg továbbá a nemzetközi jogi védelmet, ha egy társaságban a részvények többsége a székhely államához képest más államban honos személyek tulajdonában van.¹⁶

Másrészt, a szellemi tulajdonjogokat érdemes kiemelni. Amennyiben egy új találmányt a fejlődő országban kell előállítani, vagy egy külföldi befektetőnek át kell adnia egy helyi partnernek egy vegyes vállalatban belül, szükséges gondoskodni a vállalkozással járó szellemi tulajdonjogok védelméről. Harmadrészt meg kell említeni, a külföldi befektetők által a fogadó államban szerzett adminisztratív jogokat. E jogok körébe tartoznak a természeti erőforrások kiaknázására vonatkozó környezetvédelmi engedélyekkel és az építkezések tervezési engedélyével kapcsolatos adminisztratív eljárások, amelyeket a beruházónak be kell szereznie, mielőtt beruházási projektjével kapcsolatos üzleti tevékenységét megkezdi.

---

¹³ *Uo.*

¹⁴ Sornarajah, Muthucumaraswamy (2021): *The International Law on Foreign Investment*. Cambridge University Press, Cambridge, 8.

¹⁵ A nemzetközi szokásjog azonban a diplomáciai védelem és az állami felelősség elvével védte a befektetők tárgyi eszközeit.

¹⁶ *Barcelona Traction (Belgium v. Spain)* 1962., International Court of Justice,

3. Ellentétes közgazdasági elméletek a külföldi befektetésekről

Röviden bemutatásra került a nemzetközi beruházási jog (és szükségszerűen a külföldi befektetés általános fogalma), azonban e speciális jogterület komplex megértéséhez szükséges megvizsgálnunk a külföldi befektetések alapvető és egymással ellentétes közgazdasági elméleteit is, amelyek kihatnak a külföldi befektetések jogi megítélésére. A XX. században – kifejezetten a második világháborút követő időszakról – jelentősen nőtt a külföldi befektetők és befektetéseiknek világgazdaságban betöltött szerepe. A külföldi befektetésekre, ezen pozíciójuk alapján, vajon milyen tényezőként tekinthetünk egy fogadó állam gazdasági fejlődésével összefüggésben? Szükséges-e jogi védelem alá helyezni ezeket a befektetéseket? Alábbi közgazdasági elméletek áttekintése segíthet a kérdés megválaszolásában.

A már említett konfliktus két szélsőséges elmélet között zajlik, amelyek közül az egyik szerint, a külföldi befektetések teljes mértékben előnyösek a fogadó állam számára, míg a másik azt állítja, hogy ha egy fogadó állam nem távolodik el a külföldi befektetésektől való „függőségétől”, akkor nem képes fejlődni. Szükséges adalék, hogy léteznek olyan elméletek, amelyek e szélsőséges nézetek közötti középutat (*middle path*) keresik, azonban ezek bemutatása nem célja az írásnak,¹⁷ ugyanis a közgazdasági elméletek külföldi befektetésekkel kapcsolatos jogalkotásra gyakorolt hatásának megértéséhez érdemes inkább a markánsan elkülöníthető elméleteket vizsgálni.

Azon szakemberek (jogászok), akik a külföldi befektetések teljeskörű védelmét támogatták, olyan elméletekre támaszkodtak, amelyek a külföldi befektetések gazdasági fejlődésre gyakorolt pozitív hatásait hangsúlyozták és elfogadják a külföldi tőke szabad áramlását. Ez az elmélet egyértelműen tükröződött e terület jogi eszközeiben, hiszen olyan elveket fogalmaztak meg, amelyek elősegítették a „jótékony hatású” tőkeáramlást.

Az ezzel ellentétes álláspontot képviselő jogászok másképpen érveltek, ugyanis ők olyan gazdasági elméletekre támaszkodtak, amelyek a külföldi befektetéseknek a fogadó állam gazdaságára gyakorolt káros hatását hangsúlyozták. Következésképpen ezen egymásnak ellentmondó gazdasági elméletek határozottan befolyásolták az egyes – egymással versengő – jogi elvek megalkotását, és amelyek megértése mindenképpen szükséges. Valamennyi elmélet a külföldi befektető fogadó és anyaországának gazdasági fejlődésén keresztül elemezhető leginkább. Ahogy *Sornarajah* megkülönbözteti, a külföldi befektetések két egymásnak ellentmondó közgazdasági elmélete

---

¹⁷ Ezek az úgynevezett kiegyensúlyozottnak nevezett megközelítések („balanced approach”), amit a fejlődő és a fejlett országok is egyre gyakrabban alkalmaznak, amely szerint igyekeznek összeegyeztetni a fogadó állam szabályozáshoz való jogát a beruházásvédelemmel. Bővebben lásd: *Sornarajah* (2021): *i.m.* 74-79.

létezik: az úgynevezett klasszikus elmélet (*classical theory*) és a függőségi elmélet (*dependency theory*).¹⁸

3.1. Klasszikus elmélet

A klasszikus elmélet szerint, a külföldi befektetések végső soron csak hasznot hoznak a fogadó állam gazdaságának, ideértve a hazai tőke növelését, az új technológiák behozatalát és a munkahelyteremtést. Átfogóan ez azt jelenti, hogy a külföldi befektetések jólétet generálnak (akár a közjólétet is fejlesztik) a fogadó államban. Egyfajta pozitív hozzájárulásként a külföldi befektető többek között pénzügyi tőkét, létesítményeket, gépeket biztosít; fejlett technológiát kínál, beleértve a gyártási technikát és a know-how-t; vezetői szakértelmet nyújt, amely lehetővé teszi a hazai személyzet számára, hogy a nemzetközi üzleti tevékenységekben való hatékonyabb részvétel révén „kompatibilissá” váljon a globális piacon, ezáltal fejlesztve a fogadó állam gazdaságát. Ideális körülmények között a külföldi befektető is nagyban hozzájárulhat a fogadó állam versenyképességéhez, és ezáltal nagyobb piacot teremthet, megnövekedett kereslettel és termeléssel. Emellett pozitív hatást gyakorolhat a közjólétre is, hiszen új termékeket, jobb minőséget és alacsonyabb árakat kínál a fogyasztóknak, hozzájárul a helyi infrastruktúra javításához, foglalkoztatási lehetőségeket és magasabb színvonalú munkakörülményeket teremt, ezzel is emelve az életszínvonalat. Mindez előnyök a külföldi befektető anyaországára is kiterjednek.

Például az exportált tőke elősegíti világviszonylatban a versenyképesség növelését, ezáltal növeli a gazdasági növekedést, és ösztönzi az exportot és a globális értékláncokban való részvételt.¹⁹

A nemzetközi beruházási jogban a klasszikus elmélet szerint a stratégiai (politikai) célok elérése érdekében indokolt a külföldi befektetések nemzetközi jogi védelme. A nemzetközi jogi garanciák miatt a külföldi befektetők magabiztosan fektetnének be a fejlődő országokba, és ezzel elősegítenék azok fejlődését is.

Az ilyen pozitív elmélet ösztönözné a multinacionális vállalatok mozgását, amelyek a legtöbb befektetést leányvállalataikon keresztül valósítják meg világszerte. A klasszikus elmélet a gazdasági liberalizmus eszméin alapul, amelyeket a befektetést exportáló államok és nemzetközi szervezetek, például a

---

¹⁸ Sornarajah (2021): *i.m.* 64.;71.

¹⁹ Lásd általában: Perrotini-Hernández, Ignacio – Boundi-Chraki, Fahd (2024): Revisiting the Classical Theory of Investment: An Empirical Assessment from the European Union. *Journal of Quantitative Economics*, Vol.22. 63-89.; Abdullaev, Bekzod – H. Brooks, Douglas (2017): Shaping Globalization: Recent Trends in Asia-Pacific Foreign Direct Investment. In: Chaisse, Julien – Ishikawa, Tomoko – Jusoh, Sufian (szerk.): *Asia's Changing International Investment Regime: Sustainability, Regionalization, and Arbitration*. Springer-Verlag, Singapore, 25-40.

Kereskedelmi Világszervezet és a Nemzetközi Valutaalap támogattak. A gazdasági liberalizmus eredményei tükröződtek abban, hogy a Kereskedelmi Világszervezet elfogadta új nemzetközi megállapodásait, mint a Szellemi Tulajdonjogok Kereskedelmi Vonatkozásairól szóló Megállapodás (*The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights - TRIPS*), a Szolgáltatások Kereskedelméről szóló Általános Egyezmény (*The General Agreement on Trade in Services - GATS*) és a Kereskedelemmel Kapcsolatos Beruházási Intézkedésekről szóló Megállapodás (*The Agreement on Trade-Related Investment Measures - TRIMS*).

A 2000-es évek elején egyes szerzők vitatták, hogy a közvetlen külföldi befektetések védelmének alakulását a globális intézmények speciális érdekei befolyásolták.²⁰ Úgy vélték, hogy a külföldi befektetők akadálymentes mozgása elősegíti a globális integrációt, bár ezt az állítást empirikus bizonyíték nem támasztotta alá.²¹ Az UNCTAD éves World Investment Reports sem talált empirikus bizonyítékot arra vonatkozóan, hogy a BIT-ek befolyásolnák a befektetések áramlását.²² Ezen túlmenően a fejlődő országok, amelyek évtizedek óta fogadnak külföldi befektetéseket, azzal érveltek, hogy gazdaságaik nem mutatnak fejlődést annak ellenére, hogy erőforrásokban bővelkednek.²³

3.2. Függőségi elmélet

A külföldi befektetések másik közgazdasági elmélete a függőségi, más néven centrumra és a perifériára vonatkozó elmélet (*dependency theory*), amely teljesen ellentmond a klasszikus elmélet nézeteinek. Ezen elmélet szerint az erőforrások a szegény és kizsákmányolt államok „perifériájáról” a gazdag államok „centrumába” áramlanak, az utóbbiakat az előbbi rovására gazdagítva. Továbbá eszerint a külföldi befektetések nem hoznak érdemi, gazdasági fejlődést a fogadó államnak, hanem fenntartják a külföldi befektetők szokásos üzleti céljait, és csak a vállalkozásnak termelnek bevételt. Ezt az elméletet Raul Prebisch argentin közgazdász dolgozta ki 1949-ben.²⁴ Sornarajah felvázolta a függőségi elmélet szerinti érvelés logikai sorrendjét, miszerint a külföldi

---

²⁰ Lásd: Trakman, Leon (2013): *Regionalism in International Investment Law*. Oxford University Press, Oxford; Hoekman, Bernard M. – Kostecki, Michel M. (2009): *The Political Economy of the World Trading System: The WTO and Beyond*. Oxford University Press, Oxford.

²¹ Tülüce, Nadide Sevil et al. (2016): The relationship between FDI and Regional Economic Integration: An Empirical Analysis of BSEC Countries. *International Journal of Advances in Management and Economics*, Vol 5., No 1. 1-12.

²² United Nations (2003): *World Investment Reform 2003*. New York and Geneva, 89; United Nations (2006): *World Investment Reform 2006*. New York and Geneva, 184-194.

²³ Sornarajah (2021): *i.m.* 48.

²⁴ Raul Prebisch: The Economic Development of Latin American and its Principal Problems c. művében dolgozta ezt ki. Lásd még: Sornarajah (2021): *i.m.* 72.

befektetések többségét a multinacionális vállalatok leányvállalatai bonyolítják, amelyek anyavállalataik napirendje szerint működnek. Az anyavállalat, a multinacionális vállalatok viszont a székhelyük szerinti ország érdekeit szolgálják.²⁵ Ebben az esetben a külföldi befektető a központi gazdaságon keresztül folyamatosan fejleszti anyaországát. Az üzleti modellek ilyen sorozata csak a befektető anyaországának és a fogadó állam elit kisebbségének előnyös.²⁶

A függőségi elmélet a gazdasági fejlődést a javaknak a fogadó állam lakossága számára történő észszerű elosztásaként, nem pedig az erőforrások áramlásaként értelmezi, ezért törekszik a nem gazdasági érdekek integrálására, úgy, mint az emberi jogok és a környezetvédelem. A függőségi elmélet eszméje szerint a fejlődés érdekében a fogadó állam lakosságának meg kell szabadulnia a szegénységtől. Ami szinte lehetetlen célnak tűnik egy beruházási megállapodás „élettartama” alatt.

Azonban a mai globalizált világban a fejlődő és a fejlett államok között változás tapasztalható. Az a különbségtétel, hogy a fejlődő ország a fogadó ország, a fejlett ország pedig az anyaország, már nem releváns. Egy befektetési mozgás indult meg két fejlődő és két fejlett ország között, így minden országcsoport befektető és fogadó állam is egyben. Ez az elmozdulás a fejlődő államok gazdaságának megerősödését eredményezte, és magabiztosabbá tette őket a nemzetközi kereskedelemben és a befektetések kezelésében. Ezen túlmenően a fejlődő országok nemzeti érdekeik védelme érdekében a befektetések áramlásának átvilágítása is megtörtént, a BIT-ek pedig mindkét fél érdekeinek védelmét előirányozták. A multinacionális vállalatok lazítottak hazájukhoz fűződő kötelekeiken, és gyengült az anyaország túlzott befolyása is. A modern szakirodalom kezdett eltávolodni a multinacionális vállalatokra vonatkozó klasszikus elmélet eszméitől. Rávilágítottak arra a tényre, hogy a multinacionális vállalatoknak lehetnek negatív hatásai a fogadó ország gazdasági rendszerére azáltal, hogy túlzottan oltalmazó jellegű záradékokat foglalnak bele a nemzetközi megállapodásokba. Például, amikor egy új technológiát adnak át a fogadó államnak, a multinacionális vállalatok olyan szigorú záradékokat alkalmaznak, amelyek korlátozzák az új technológia teljes körű felhasználását. A beruházási döntést befolyásoló tényezőket nem jogi, hanem gazdasági megfontolások határozzák meg. Az egyik jogi tényező a fogadó ország jogbiztonsága. Így az a feltételezés, hogy a nemzetközi jogi dimenzió önmagában a külföldi befektetések megnövekedett áramlását eredményezné, messze nem reális. Azonban az erős és megbízható jogi stabilitás támogatja a befektető pozitív döntését.

---

²⁵ Sornarajah (2021): *i.m.* 54.

²⁶ Sornarajah (2021): *i.m.* 54.

4. Zárszó

A nemzetközi beruházási jog hagyományos célja az volt, hogy a fejlett államok (tőkeexportőr) befektetői számára védelmet biztosítson a gazdaságilag és jogilag elmaradottabbnak tekintett államokban. A tőkeimportáló országok elfogadtak minden olyan megállapodási feltételt, amelyet a tőkeexportáló országok javasoltak, annak reményében, hogy a külföldi befektetések beáramlása révén gazdasági haszonra tehetnek szert a jövőben.²⁷ A fogadó országok hajlamosak akár módosítani jogszabályaikat, fejleszteni a gazdasági és jogi környezetet, hogy az kedvezőbb legyen a külföldi befektetők számára. Például a fogadó országok vám- és adókedvezményekből származó előnyöket kínálnak a külföldi befektetőknek,²⁸ amelyek gördülékenyebbé teszik a tőkeáramlást és ami talán a legfontosabb, hogy a fogadó államok lemondanak a külföldi befektetések szabályozásának jogáról azáltal, hogy nemzetközi szerződéseikben és hazai jogszabályaikban befektető-állam vitarendezési (*Investor-State Dispute Settlement - ISDS*) lehetőséget ajánlanak fel.²⁹ Idővel a fejlődő, tőkeimportőrnek tekintett államok is kezdtek megjelenni tőkeexportőrként más fejlődő, illetve fejlettnak tekintett államok piacán. Azonban attól függetlenül, hogy egy adott állam inkább tőkeexportőr, vagy tőkeimportőr államnak tekinthető újabban megfigyelhetők az államok részéről olyan reakciók a külföldi befektetésekkel kapcsolatban, amelyek már nem ösztönző és védelmező, hanem inkább „keményebb” stratégiák, ilyen például az, hogy az ISDS-t eltávolítják meglévő kétoldalú beruházási szerződéseikből vagy a BIT-eket megszüntetik.

A külföldi befektetések két közgazdasági elmélete segít megérteni a nemzetközi beruházási jog történeti és jelenlegi tendenciáit. A fogadó államok dönthetnek úgy, hogy nyitottabbak és befogadóbbak lesznek a külföldi befektetőkkel szemben, vagy ezzel szemben inkább szigorú szabályokat vezetnek be a beruházásokra vonatkozóan annak érdekében, hogy megvédjék a szabályozáshoz való jogukat, különösen akár valamely közérdekű intézkedésre vonatkozóan.

Véleményem szerint a külföldi befektetések meghatározó tényezői egy fogadó állam gazdaságának, így szükséges megfelelő jogi garanciákat nyújtani a

---

²⁷ Dolzer, Rudolf – Schreuer, Christoph (2009): *Principles of International Investment Law*. Oxford University Press, Oxford, 2.

²⁸ Morisset, Jacques (2003): *Tax Incentives: Using Tax Incentives to Attract Foreign Direct Investment*. World Bank, Washington, DC.; Erokhin Dmitry (2023): Tax effects on foreign direct investment - Just a rerouting. *World Econ*, Vol. 46. No 9. 2808-2834.

²⁹ Gaukrodger, David (2017): The balance between investor protection and the right to regulate in investment treaties: A scoping paper. *OECD Working Papers on International Investment*, Vol. 2. 1-40.; Nadakavukaren, Krista – Polanco Lazo, Rodrigo (2023): *Legal opinion on right to regulate on investment treaties*. E-Avis ISDC.

befektetőknek, azonban fontos megteremteni az egyensúlyt a beruházások védelme és a fogadó állam szabályozáshoz való jogának érvényesülése között, hiszen akár jótékony, de akár káros hatása is lehet egy külföldi befektetéseknek a fogadó állam tekintetében.

Források jegyzéke:

- Abdullaev, Bekzod – H. Brooks, Douglas (2017): *Shaping Globalization: Recent Trends in Asia-Pacific Foreign Direct Investment* In: Chaisse, Julien – Ishikawa, Tomoko – Jusoh, Sufian (szerk.): *Asia's Changing International Investment Regime: Sustainability, Regionalization, and Arbitration*. Springer-Verlag, Singapore, 25-40.
- Barcelona Traction (Belgium v. Spain) 1962., International Court of Justice.
- Dolzer, Rudolf – Schreuer, Christoph (2009): *Principles of International Investment Law*. Oxford University Press, Oxford.
- Erokhin Dmitry (2023): Tax effects on foreign direct investment - Just a rerouting. *World Econ*, Vol. 46. No 9. 2808-2834.
- Gaukrodger, David (2017): The balance between investor protection and the right to regulate in investment treaties: A scoping paper. *OECD Working Papers on International Investment*, Vol. 2. 1-40.
- Hoekman, Bernard M. – Kostecki, Michel M. (2009): *The Political Economy of the World Trading System: The WTO and Beyond*. Oxford University Press, Oxford.
- Yrd. Doç. - Nadide Sevil Tülüce- Yrd. Doç. Melike Dedeoğlu - Arş. Gör. Zeynep Yaprak (2015): *The Relationship between FDI and Regional Economic Integrations: An Empirical Analysis of BSEC Countries*. Econ World, Torino.
- Kende Tamás – Nagy Boldizsár – Sonnevend Pál – Valki László (2019): *Nemzetközi jog*. Wolters Kluwer Kft., Budapest.
- Mádl Ferenc – Vékás Lajos (2014): *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*. Eötvös Kiadó, Budapest.
- Molnár István János (2016): *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok Joga I.*, Patrocinium, Budapest.
- Morisset, Jacques (2003): *Tax Incentives: Using Tax Incentives to Attract Foreign Direct Investment*. World Bank, Washington DC.
- Nadakavukaren, Krista – Polanco Lazo, Rodrigo (2023): *Legal opinion on right to regulate on investment treaties*. E-Avis ISDC.

- Perrotini-Hernández, Ignacio – Boundi-Chraki, Fahd (2024): Revisiting the Classical Theory of Investment: An Empirical Assessment from the European Union. *Journal of Quantitative Economics*, Vol. 22. 63-89.
- Sornarajah, Muthucumaraswamy (2021): *The International Law on Foreign Investment*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Trakman, Leon (2013): *Regionalism in International Investment Law*. Oxford University Press, Oxford.
- Tülüce, Nadide Sevil et al. (2016): The relationship between FDI and Regional Economic Integration: An Empirical Analysis of BSEC Countries. *International Journal of Advances in Management and Economics*, Vol 5., No 1. 1-12.
- United Nations (2006): *World Investment Reform 2006*. New York and Geneva.
- United Nations (2003): *World Investment Reform 2006*. New York and Geneva.
- United Nations (1999): *Scope and Definition*. New York and Geneva.
- Vandevelde, Kenneth J. (2005): A Brief History of International Investment Agreements. *U.C. Davis Journal of International Law & Policy*, Vol. 12. No.1., 157-194.